

ЕТНОКУЛТУРНИ СХОДСТВА И РАЗЛИЧИЯ В РОДИТЕЛСКИТЕ И УЧИТЕЛСКИТЕ ПРЕДСТАВИ ЗА ДЕЦАТА И УЧЕНИЦИТЕ

Димитров Иван

Доц., д-р по психология, - Катедра „Обща, експериментална и генетична психология”,
Софийски университет „Св. Климент Охридски”

Извадката включва 826 родители и учители от България и Гърция. Използван е въпросникът на П. Торънс за изследване на „идеалното дете”. Сравнението на данни се фокусира върху различията на мненията за качества и способности като независимост, общуване, мотивация и креативност

The sample consisted 826 parents and teachers from Bulgaria and Greece. The instrument used was a questionnaire of P. Torrance of “Ideal child”. The comparison focuses on the qualities and capabilities like independence, communication, motivation and creativity.

I. ПРЕДМЕТ И ОБЕКТ НА ИЗСЛЕДВАНЕ

Генеративната роля на различията в мненията и оценките на хората за развитието в индивидуален и социален план се признава обикновено по-рядко, отколкото сходството и единството в тях. Още по-рядко си даваме сметка за възможната „синергия” между сходствата и различията, за това, че противоположностите взаимно и комплементарно се породят и подкрепят, като по този начин осигуряват не само баланса, но и вътрешната (логико-психологическа и историческа) необходимост от промяна, развитие и прогрес.

Продуктивността на подобна идея порождает интереса ни към идеалите и представите на възрастните (родители и учители) за техните деца и ученици в сравнение с образа и мечтите, на самите тях, които самите те, бидейки вече юноши, лелеят за себе си. В продължение на 15 години провеждаме самостоятелно и с помощта на наши студенти-дипломанти изследвания в България, Гърция, Молдова и Украйна, които изграждат няколко закономерно свързани фази. Проверява се влиянието на редица фактори: пол, образователен ценз и упражнявана професия от страна на родителите, продължителност на стажа в професията на учителите, както и на самата нейна специфика върху архитектониката на техните ценности и идеали, свързани с развитието на техните собствени деца и ученици и др. В този доклад споделяме данни само от изследване върху родители и учители от България и Гърция, получени с помощта на Веселина Босева и Илиана Сарди, на които дължим своята признателност.

С помощта на въпросника на Пол Торънс за „желаното” или „идеалното” дете (“Ideal Child Checklist”) бяха изследвани 826 родители и учители от България (N=492) и Гърция (N=334), като интерес в случая за нас са акцентите в представите им за подрастващите в зависимост от етнокултурната им принадлежност.

II. ХИПОТЕЗИ

Анализът на литературни данни, в това число и на такива, получени с този метод, както и анализът на данни от няколко пилотни изследвания, позволиха не само по-точна редакция на превода на въпросника, но и формулиране на редица изследователски хипотези и задачи. Тук ще приведем само някои от тях, свързани с параметъра „етнокултурна принадлежност”.

1. Допускаме, че отражение върху данните (особено при родителите) ще намерят традиционните етнокултурни ценности, носител на които и силен контрибуциращ фактор спрямо децата е най-напред семейството.

2. В оценката на предложените качества ще се различават (макар и по-слабо от родителите) и изследваните учители от двете култури, като тук върх ще вземе равнището на професионална подготовка на самите учители и по-конкретно знанията и уменията и да отличават и стимулират онези качества в своите ученици, които им осигуряват по-високи учебни постижения.

3. Независимо, че данните отразяват мненията на отделни и конкретни лица, живеещи в определено историческо време, и поради това неправомерна би била тяхната екстраполация и абсолютизация, едновременно с това те ще са израз и на определена и устойчива етнокултурна специфика, характерна за двата етноса.

III. АНАЛИЗ И ИНТЕРПРЕТАЦИЯ НА ДАННИТЕ

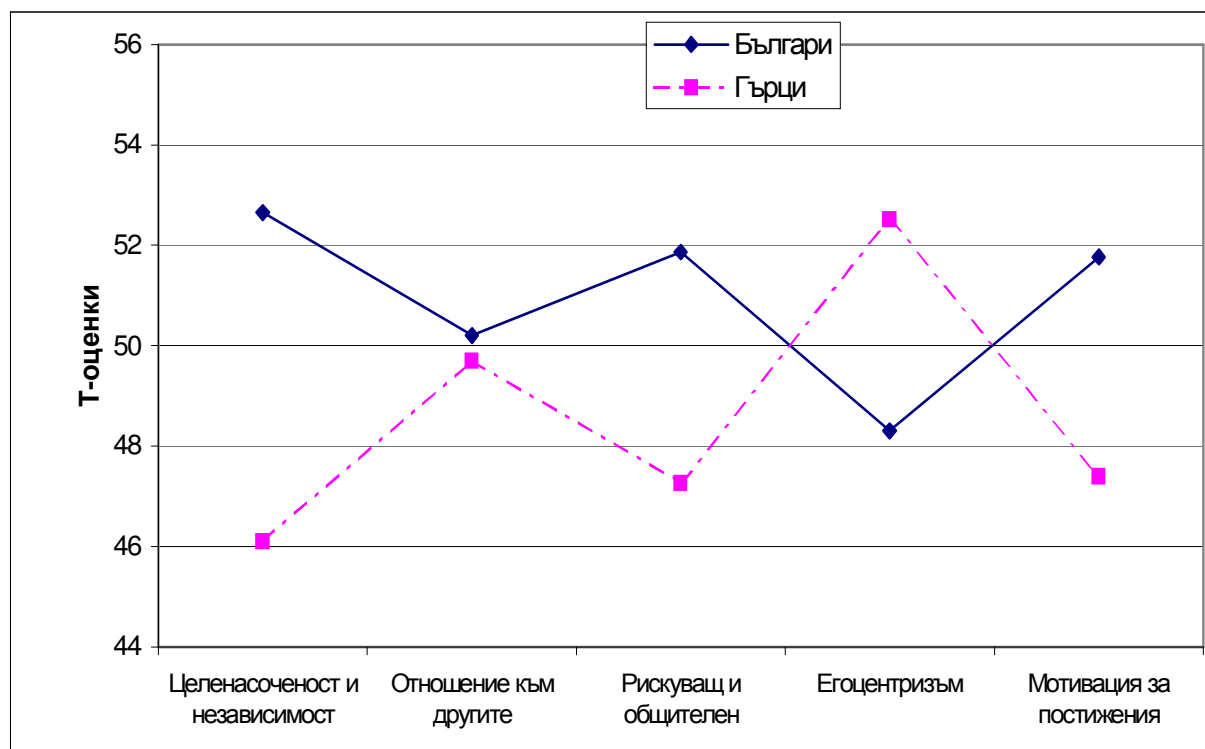
В резултат от серия от експлораторни факторни анализи 66-те характеристики от въпросника на Торънс разпределихме в пет скали. Таблица 1 съдържа названията на скалите, броя на айтемите в тях и коефициентите на вътрешна съгласуваност (α на Кронбах).

Таблица 1. Вътрешна съгласуваност на скалите

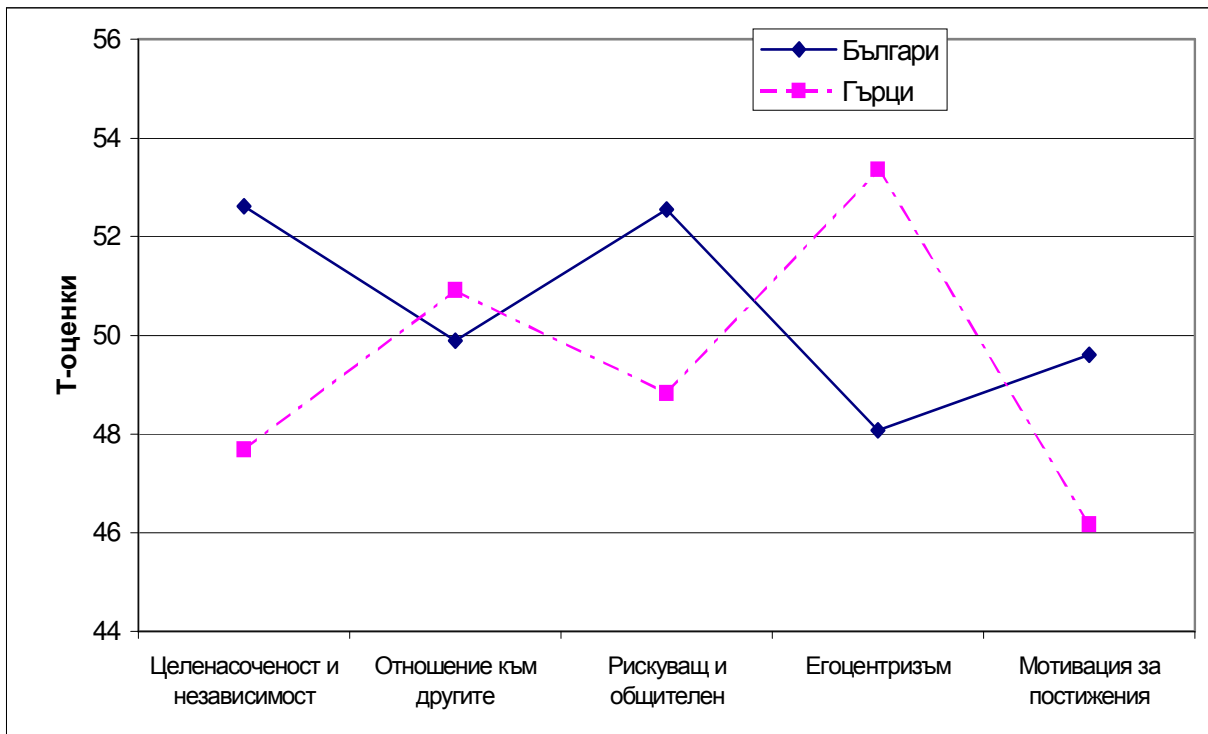
<i>Название на скалата</i>	<i>Брой айтеми</i>	<i>α на Кронбах</i>
Целенасоченост и независимост	15	0,8830
Отношение към другите	9	0,6557
Рискуващ, игрив, общителен	10	0,7037
Егоцентризъм и необщителност	9	0,7263
Мотивация за изследване, компетентност, постижения	8	0,6705

От коментар се нуждаят както названията на скалите и техния състав, така и относителното тегло на някои айтеми, но, от съображения за краткост, тук ще отбележим само, че получените данни за вътрешната консистентност на скалите разглеждаме като приемливи и в този смисъл достатъчно надеждни предпоставки за по-нататъшния анализ, обобщения и изводи.

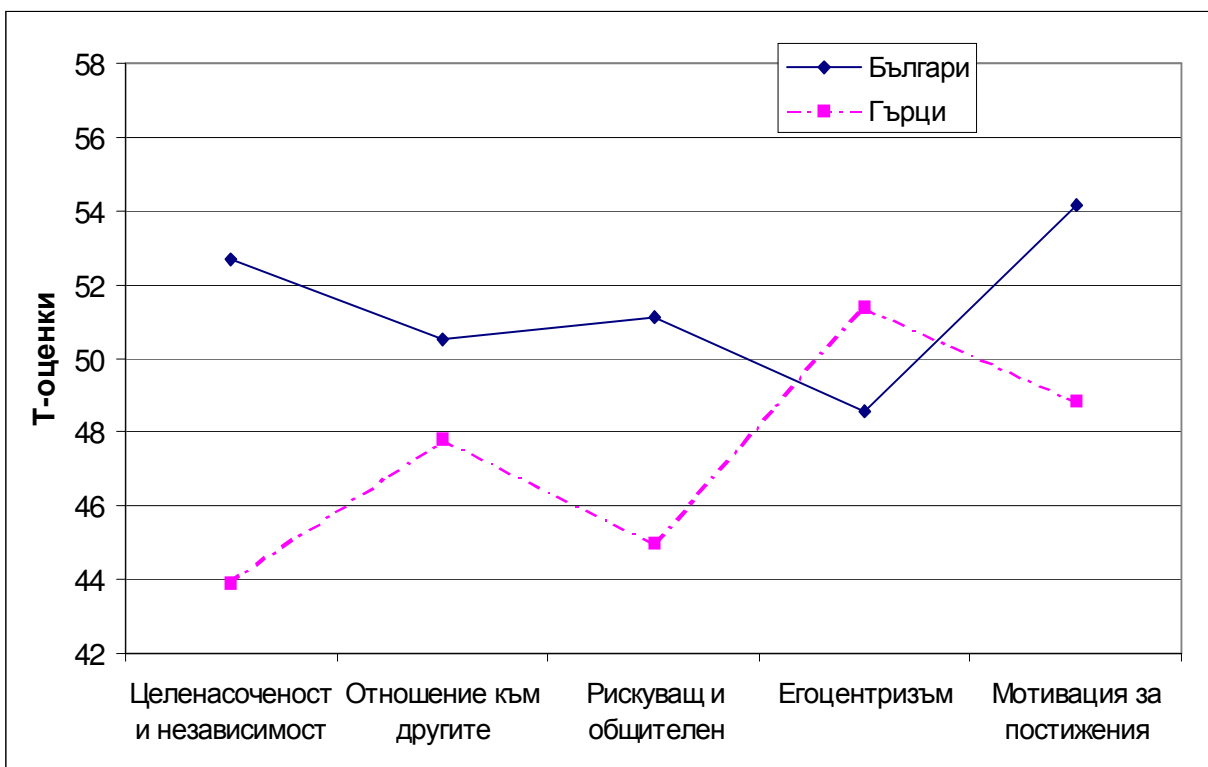
Получените данни са илюстрирани на диаграми 1–5, някои от които ще привлечем за кратък анализ.

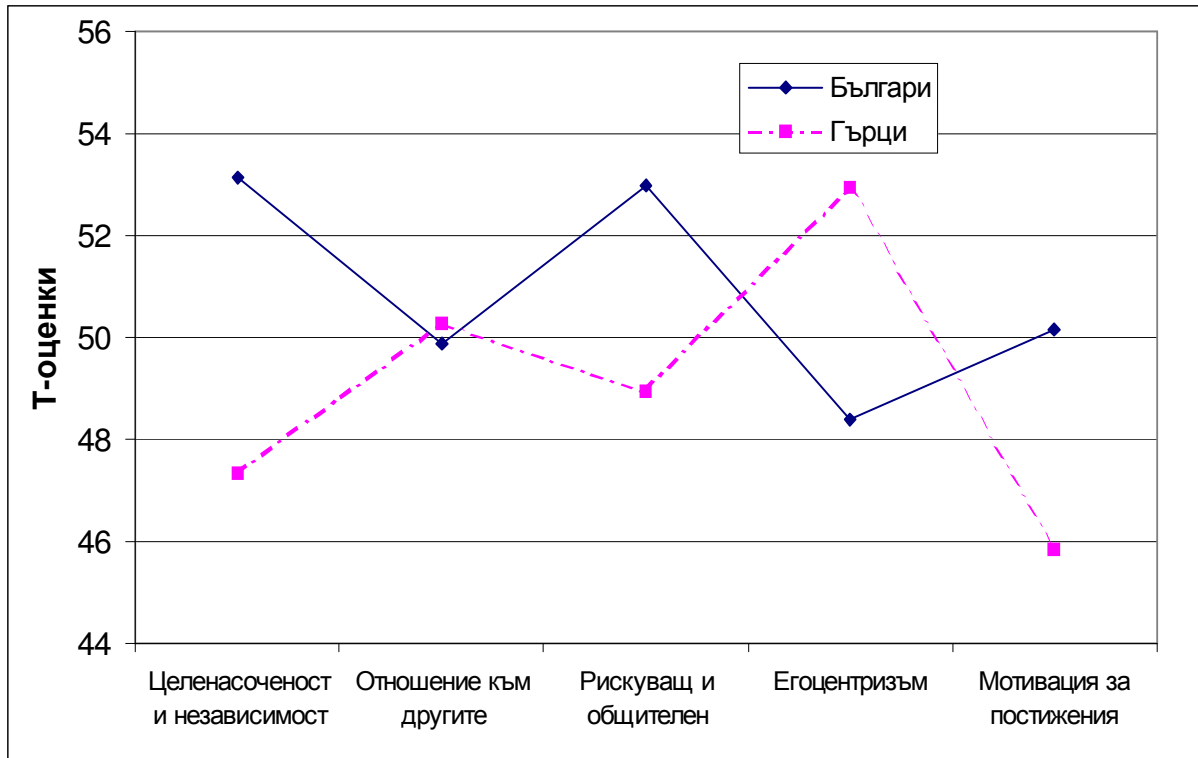
Диаграма 1. Сравнителен анализ на данните в българската и гръцката извадка

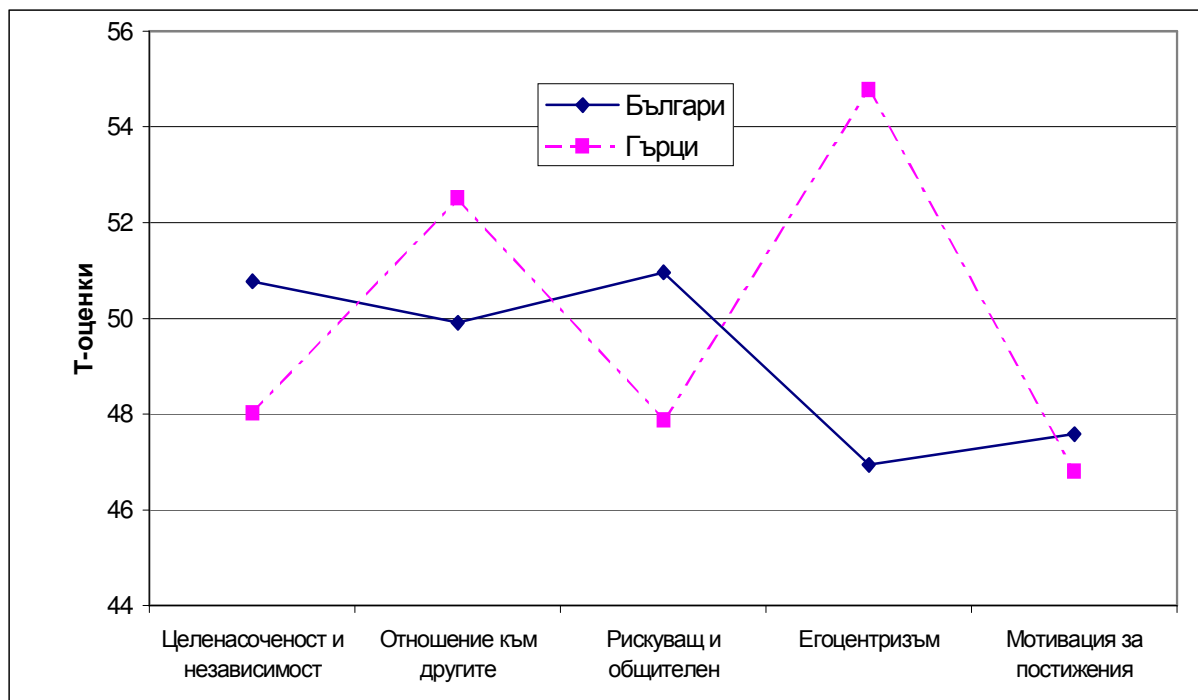
Диаграма 2. Сравнителен анализ на данните за български и гръцки родители

Диаграма 3. Сравнителен анализ на данните при български и гръцки учители

Диаграма 4. Сравнителен анализ на данните при български и гръцки майки

Диаграма 5. Сравнителен анализ на данните при български и гръцки бащи

Първо, сходството в оценката на качествата от скалата „Отношение към другите” от страна на двете изследвани етнически групи възприемаме като потвърждение на известната истина, че хората от различни етноси, култури и раси, и особено родителите в очакванията си за децата като субекти на социални и лични отношения, ще ползват еднакви и универсални критерии за „добро” и „зло”. Лек превес в оценките на тези качества имат гръцките родители (диаграми 1–2).

Второ, по скалата „Егоцентризъм и необщителност” гръците значително по-високо (особено бащите) ценят качествата от нея (стремеж към доминиране и превъзходство, надменен, високомерен, горделив, негативистичен и др.), в сравнение с българите ($t=6,06$; $p<0,001$), които очевидно не толерират тези качества и те не са в основата на техния етнокултурен „скрипт” (диаграми 1–2).

Трето, майките от двата етноса са по-чувствителни и уважителни в мненията си към и за качествата, изграждащи отношенията на техните деца с другите хора, докато бащите са по-солидарни в оценката на качествата от скалата „Мотивация за изследване, компетентност и постижения”, осигуряващи успехите и професионалните реализации на децата им (интровертиращата, преживяващата и емоционалната ориентация на жените срещу екстравертиращата, деловата и инструменталната ориентация на мъжете (диаграми 4–5).

Четвърто, оценката на българските родители и особено учители са по-близо до експертните оценки на качествата, осигуряващи постиженията на техните деца и ученици в сравнение с тези на гръцките ($t=6,34$; $p<0,001$).

Държим сметка, че тези данни отразяват мненията на отделни лица и едновременно с това навеждат на мисълта за влиянието устойчиви етнокултурни диспозиции и „скриптове”, т.е. представите и идеалите на хората са едновременно „сплав” от индивидуални възделения и предпочитания, както и на социокултурни наслоявания в различно съотношение, а не отделно едното от другото.